

MODERN DEVLET'İN BEDEN İDEOLOJİSİ ÜZERİNE KISA BİR DENEME*

*Arş, Gör. Abdurrahman SAYGILI***

GİRİŞ

Beden-politikası üzerine yapılacak bir çalışmada, var olan iktidar yapılarını ve onun bu yapılar üzerindeki işleyişini anlamak için, Avrupa'daki siyasi düşünceyi temel almak gerekecektir. Bu belirleme, Avrupa dışında uygulanmış/uygulanan beden politikalarını ve pratiklerini dışlamamaktadır. Ancak Aydınlanma ile kurulan ve bugüne egemen olan özne anlayışı tarihsel açıdan Avrupa merkezlidir. Bu sebeple makalenin geneli, Avrupada ortaya çıkan ve yaygınlaşan beden-politikası üzerinden kaleme alınmıştır. Özellikle Fransız Devrimi ile beden-politikası ortaçağ ve öncesinden daha farklı işlemeye başlamış, daha açıkça söylemek gerekirse Devrim ile büyük ölçüde yeniden düşünülmüş ya da "kurulmuş"tur.¹

Aydınlanmacı düşünce, bedeni kartezyen düşünce yapısı içinde ele almış, dolayısıyla Batı düşüncesi Aydınlanma ile iki karşıtlık üzerinden işlemiştir : *Akıl* ve *Beden*. Bu karşıtlık içinde de dışlanan, görmezden gelinen ve içdiş edilen, genellikle, beden olmuştur. Beden (öteki) üzerinde şekillenen politika bu karşıtlığı her zaman aklında tutmuş; bedenleri, bastırma pratikleri ile kontrol etme uğraşının yanında (negatif iktidar

* Bu makalenin yazım aşamasında, görüşlerini benimle paylaşan ve konuya nasıl yaklaşılması gerektiği hakkında bana yol gösteren sevgili hocam Doç. Dr. Mithat Sancar'a; getirdiği sıkı ve bir o kadar yaratıcı eleştirileriyle beni bazen köşeye sıkıştıran, değerli meslektaşım ve hocam Dr. Onur Karahanoğulları'na teşekkürü bir borç bilirim.

** Ankara Üni. Hukuk Fak. Çevre Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

¹ Lynn Hunt, "Giriş", **Erotizm ve Politika**, Haz.Lynn Hunt, Çev.Ayşe Lahur Kırtunç, Kabalcı Yay., İstanbul 1996, s.9.

uygulamaları), incelikli mekanizmalarla ona içkin olana arzuları yüz üstüne çıkararak (pozitif iktidar uygulamaları) denetimi altına almaya çalışmıştır. Beden politikası; cinsellik, cezalandırma, eğitim, sağlık gibi yaşam ile, ve hatta ölümü de buna eklemleyebiliriz, ilgili her şeyi kapsar. Beden politikasını açıklamaya kalkışan bir makale, ortaçağdaki ritüelleri ve iktidarın kralın bedeninde cisimleştiği modern dönemin ilk safhalarını/erken moderniteyi esas almak zorundadır.

On sekizinci yüzyıl öncesi toplumsal yapıda, kral, siyasal bir gerçekliğe sahip ve iktidarın üzerinde cisimleştiği bir kişiliktir. Kral iktidarın cisimleşmiş haliydi; çünkü, bedeni iktidarın görünürlüğünü her an tescil ediyordu. Bu sebeple Krallar asla ölmezdi. Bu asla ölmezlik paradoksal da değildi; sebebi gayet açıktı, kral iki bedene sahipti. Bunlardan bir tanesi, kralın doğal bedeni, yani ölümlü olan beden iken, diğeri ölümsüz olan, yani siyasi bedeni idi². Ölümlü beden yok olabilir, ortadan kalkabilir ve hatta ortadan kaldırılabilir. Ama, Fransız Devrimine gelinceye kadar, kralın siyasi bedeni asla yok edilemez olarak kabul edilmişti. Ne zaman ki, XVI. Louis halka açık bir meydanda idam edildi, işte o zaman kralın siyasal bedeni de yok oldu. Kral artık ölmüştü. O zamana kadar ölen her kralın ardından tekrarlanan “Kral öldü yaşasın Kral” seslenişi zeminiz kaldı. Peki o halde şimdi kim “yaşayacaktı”?. Zemin şöyle inşa edildi : “Yaşasın Fransa’nın dünü, bugünü ve yarını olan Fransız Ulusu!”. Bu vurguyla birlikte kralın bedeni lağvedilmiş ve onun yerine ikame edecek bir başka beden bulunmuştu: *Toplumun Bedeni*. Böylece iktidar üzerinde ve üzerinden işleyeceği bir başka yapı bulunmuş olur. Artık siyasal beden toplumun ta kendisidir ve şu da çok açıktır ki anayasaların temel ilkeleri bu zemin için biçilmez kaftandır: *Cumhuriyetin bölünmezliği ilkesi*.³

Modern devletin beden politikası toplumun bedeninin yanında bireylerin bedeni üzerinden de işlemiştir. Bu bireysel işleyiş cinsellik tertibatı sayesinde olmuştur. Beden politikasının köşe taşı olan cinsellik tertibatı, ilk önce, “burjuva” ya da “aristokrat” aile üzerinde uygulanmış, yaygın kanının aksine, cinsel denetim ile yoksul işçi sınıfının arzularının bastırılıp tüm enerjisinin işgücüne yönlendirilmesi olgusu, daha sonraki bir döneme denk düşmüştür. Bu cinselleştirme mekanizmaları halk katmanlarının yaşamlarına

² Kralın iki bedeni hakkında şimdiye kadar yazılmış en mükemmel kaynak olduğu ittifakla kabul gören kitap için bkz. Ernst H. Kantorowicz, **The King's Two Bodies –A Study in Mediaeval Political Theology**, Second Pub., Princeton University Press, New Jersey 1985.

³ Bu ilke bugün bütün cumhuriyetlerde vazgeçilmez bir yere sahiptir. Cumhuriyetin vazgeçemediği ya da vazgeçemeyeceği yegane ilke budur. Çünkü bu ilke, onun varlık sebebini açıklamaktadır : Bir Bütün Olarak Toplumun Kendisini. Toplumsal beden düşüncesi bir anlamda, anayasal açıdan monarşiye ve monark’a karşı bir zaferi temsil eder. Ancak iktidar açısından bakıldığında değişen çok fazla bir şey yoktur, çünkü iktidar bedene hakim olma azminden hiçbir şey yitirmemiştir. Bu konuda kısa, ama vurucu bir makale için bkz. Michel Foucault, “İktidar ve Beden”, **İktidarın Gözü**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yay., İstanbul 2003, s.38-47.

yavaş yavaş ve birbirini izleyen evrelerde sokulmuştur. Çünkü bu yöntemlerin ancak kısıtlı bir grubun ulaşabileceği incelikte olduğu söylenmektedir.⁴

Modern devletin beden politikasına kısa bir giriş niteliğinde olan bu makalede, temel olarak, modern devlet/iktidarın bu politikayla ne amaçladığını, hangi alanlara yayıldığını ,içinde yaşadığımız toplumsal yapıyı kuran ve her an kurmaya devam eden pozitif hukuk sisteminin içerisine nasıl sızdığını ve hatta hiç farkına bile varmadan nasıl olup da bizleri şekillendirdiğini göstermeye çalışacağım. Makale, bilimsel kayıdan uzak ve olabildiğince/yapılabildiğince bir deneme üslubuyla yazılmaya çalışılmıştır.

I-“ Düşünüyorum, o halde ...! ”

Akhillus dostunu öldüren Hector'dan intikam almak için Truva savaşına girmiş, Hector'u Truva'nın önünde öldürdüğünde cesedine elinden geldiğince saygısızlık yapmış ve onu Truvaya iade etmemiştir. Ceset eski Yunanda kutsaldı ve her ölünün cesedi asgari bir saygıyı hak ediyordu.⁵ Akhillus Hektorun cesedine saygısızlık yaparak onun kutsanmışlığını reddediyor, böylece Hektorun ruhunu da tutsak etmiş oluyordu.⁶ Homeros'un “İlyada” destanında anlatılanların gerçekliği bilinmez ama, bize eski Yunan düşünce hayatı hakkında bolca kaynak sunar. Akhillus'un Hektorun cesedini aşağılaması ve bunun üzerine anlatılanlar, eski Yunan düşüncesinde beden ne kadar önemli olduğunu gösterir bize. Modern çağa kıyasla eski Yunanda akıl/beden(ruh) ikiliğinin olmadığını da göstermesi açısından, Homeros'un İlyada'sı çok aydınlatıcıdır. Beden dünyanın hakimi konumundadır ve aynı zamanda özgürlüğün, cesaretin ve dürüstlüğü, kısaca, varlığın simgesidir. Oysa aydınlanma düşüncesi ile beden akıldan kopartılır. Bunun sebebini anlamak güç değildir; çünkü, beden yüzyıllar boyu kilisenin otoritesi ve baskısı altında hapsedilerek tukaka edilmiştir. Dolayısıyla uhrevi olana bir tepki ile varolan bir düşünce , bu tukaka edilmiş bedeninin karşısına eski otoritenin hakimiyet altına alamayacağı bir şey çıkarmayı kendine görev edinmişti; o da *akıldı*.

⁴ Michel Foucault, **Cinselliğin Tarihi**, C. I, Çev. Hülya Uğur Tanrıöven, Ayrıntı Yay., İstanbul 2003, s.90-93.

⁵ Norbert Elias, modern toplumun oluşmasıyla birlikte ölü bedene yaklaşımın da değiştiğini söylemektedir.Önceki dönemlerde kamusal bir niteliğe sahip olan ölüm ve ölü beden, uygarlaşma ile birlikte özelleşmiş bir nitelik sergiler. Elias şöyle demektedir : “İnsanlık tarihinin hiçbir döneminde ölüm hijyenik bir biçimde sosyal hayatın geri planına taşınmamıştır. Daha önce hiçbir dönemde insan cesedi, ölüm döşeginden mezara, bu kadar korkusuz ve teknik bir mükemmellekle taşınmamıştır.” Norbert Elias, **The Loneliness Of The Dying**, Trans. E. Jephcott, Blackwell, Oxford 1992, s.23'den aktaran Emre Işık, **Beden ve Toplum Kuramı-özne sosyolojisinden beden sosyolojisine**, Bağlam Yay., İstanbul 1998, s.136-137.

⁶ Homeros, **İlyada**, Çev. Azrat Erhat/A. Kadir, Can Yay., İstanbul (tarihsiz).

Aydınlanma, akli her şeyin merkezine koyan ve dünyayı kurgulama, kontrol etme aşamalarını oluşturma safhasında, yine akla referans veren bir süreçtir.⁷ Aklın yargıcı, yine akıldır ve “kurgusal” bir mahkemede kendini itham edecek olan, kendini savunacak olan ve nihayetinde hükmedecek olan da ondan bir başkası değildir. Aksini düşünmek “kurgusal bir dünyayı” kurgulayan aklın varlığını reddetmek demektir. İşte belki de bu yüzden aydınlanma düşüncesi, eski rejimin canlanmasını korkusuyla paranoid-sizofren bir tutum sergiler. Ötekileştirme, en azından, düşmanı görünür kılmayı kolaylaştırır; görünür kılınan düşman “akıl oyunları” ile gerektiğinde kolayca ortadan kaldırılabilir. Beden bu ötekileştirmede “aynılığın” bir karşıtı olarak kurulmuş olur ki, aynılığın temsilcisi de zaten akıldan bir başkası değildir.⁸

Aydınlanma taahhüt ettikleri ile çözülemeyecek hiçbir şey olmadığını iddia eder. Akıl ile kavranılamayacak hiçbir şey yoktur; tüm korkular makul birer açıklama ile giderilebilir ya da korkular aklın yönlendirmesi ile artık korku olmaktan çıkarılabilir. Böylece korkulardan kurtarma taahhüdü ile aydınlanma düşüncesi, insanı özne olarak kurma olanağını elde etmiş olacak ve kuracağı “kurmacalar dünyasında”, yani mekan üzerinde projesini uygulayabilecektir. İşte bu noktada aydınlanma düşüncesi üzerinde işleyeceği bir nesneye ihtiyaç duymuştur, çünkü bu proje kontrol edebileceği nesnelere egemenliğine alabildiği oranda uygulanabilecektir. Nesneleştirilen şey de bedendir.

Aydınlanma düşüncesinin kökeni Kartezyen düşünce ile açıklanabilir. Kartezyen düşünce, evreni Tanrı düşüncesine dayanarak açıklayan ve böylece dünyevi yaşam üzerinde hakimiyet kuran metafizik düşüncenin, yani teolojinin iktidarını reddederek, bu düşüncenin karşısına bilimin olgulara dayanarak çözümlendiği bir dünya anlayışı çıkarmıştır. Böylece Avrupa’da Hıristiyanlık düşüncesi ve onun somut görünümündeki Kilisenin iktidarı, 16-17. yüzyıldaki bu bilimsel devrimlerin etkisi ile zayıflamıştır. Aslında bu bir iktidar mücadelesinde, iktidarın el değiştirilmesi şeklinde anlaşılabilir. Çünkü Hıristiyanlık ideolojisine göre kurgulanmış bir dünyanın hakimiyeti, bundan böyle artık bilimi ve akli esas alan bir başka ideoloji tarafından ele geçirilmiş oluyordu. Beden bu noktada esaretinden pek bir şey kaybetmez. Hıristiyanlık bedeni *et* olarak değerlendirmekte ve *eti* de günaha giden yol

⁷ Bkz. Işık, *Beden ve Toplum...*, s.99.

⁸ **Ibid.**; Aydınlanmanın kurucu filozofları ‘akılın’ egemenliğini kurarak dinin egemenliğinin sona ereceği ve herkesin ‘özgür’ olacağı bir dünya tasarlamışlardı. Aydınlanma hareketi ile amaçladıkları, insanları o kötü, iğrenç ‘eski düzen’den kurtararak, ‘akılın egemen olduğu’ iyi, güzel bir düzene sokmaktı. Ancak beklenen sonuç elde edilemedi. Horkheimer’in sözleri ile ifade edilecek olursa: “*Aydınlanma filozofları(nın) (...) sonuçta öldürdükleri, kendi çabalarının güç kaynağı olan metafizik ve nesnel akıl kavramı oldu. Gerçeğin doğmasını algılama ve hayatımıza yön verecek ilkeleri belirleme aracı olarak akıl kavramı bir yana atılmıştı.*” Bkz. Max Horkheimer, **Akıl Tutulması**, Çev. Orhan Koçak, 4. Baskı, Metis Yay., İstanbul 1998, s.69.

olarak kabul etmektedir.⁹ O yüzden beden, Hıristiyanlığın üzerinde kolayca işleyebildiği bir nesneden ibarettir. Aydınlanma düşüncesini daha iyi inceleyebilmek için ya da Foucault'nun deyimi ile Aydınlanmanın bizi nasıl kapana kısırdığını¹⁰ daha iyi anlayabilmemiz için, ilk önce, bu tarihin çok öncelerine bakmamız gerekecektir. Çünkü bu şekilde yazılı tarihin yazılı olmayan yanlarını okuyabiliriz. Öyleyse, beden teorisinin aydınlanma öncesindeki yapısını incelemek, bize, şimdiki beden teorisi hakkında bir öngörü sağlayacaktır. Dolayısıyla beden teorisini salt modernliğe bağlayan bir yaklaşım sergilenmemelidir; çünkü, beden teorisi modernlik öncesinde de uygulama alanına sahiptir. Ama modernlik öncesi ile modernlik arasındaki fark, teorinin dayandığı noktadır. Modern öncesi dönemde, beden, özellikle Hıristiyanlık düşüncesinde, pastoral bir iktidarın denetimi ve gözetimi altında işlenmekteyken, modernlik ile beden rasyonel bir iktidarın yönetimine altına girmiştir. Yani beden, üzerinde işlenen bir nesne olarak kalmış, dönüşen iktidarın soy kütüğü olmuştur.

Hıristiyanlık kendi iktidarını bedenler üzerinde kabul ettirmek için pastoral iktidarı kullanmıştır. Pastoral iktidar, şimdi adına devlet dediğimiz siyasi yapının, tam zıttı bir yapılanmadır. Pastoral iktidara, kısaca, çobanın sürü üzerindeki kollayıcı iktidarındır, diyebiliriz. Böyle bir belirleme, pastorallığın birkaç temasını göstermeyi gerektirmektedir; bu da pastorallığın Hıristiyanlık düşüncesinde oynadığı rolü tespit etmekte işimize yarayacak, böylece Hıristiyanlığın bedene bakışını rahatlıkla çözümleyebileceğiz. Pastoral iktidarda, iktidarın sahibi konumunda olan çoban, iktidarını bir toprak parçası üzerinde değil, aksine bir sürü üzerinde kullanmaktadır. Çoban, dağınık durumda olan bireyleri biraraya toplayarak, onlara kılavuzluk etmektedir. Bu noktada çobanın bir rolü daha ortaya çıkar; sürünü selametini sağlamak. Sürünün selametini sağlamak için çoban sürekli onların başında beklemek zorundadır. Nöbet tutan çoban kendisini sürüsüne adanmış olur; bu adanmışlık, sürüyü gözetlemeye ve onlar için, onlar adına hareket etmeye yaramaktadır.¹¹ Açıkça söylenebilir ki, pastoral iktidar Doğu toplumlarına özgü bir iktidar şeklidir; bu iktidar ne Yunan sitesine ne de Roma İmparatorluğuna aittir. Şu halde nasıl olmuştur da rasyonel iktidar ortaya çıkana kadar pastoral iktidar varolabilmiştir? Hıristiyan pastorallığının temeli, müminlerine daima yanlarında onları koruyacak biri olacağına dair bir vaad sunarak, üzerlerinde tek tek iktidar kurmaktır. Böylece müminler baştaki çobana inanarak ona itaat edecekler ve onun çizdiği yoldan hiç ayrılmayacaklardır. İtaat edenler pastoral iktidar tarafından iyilik yapılarak ödüllendirileceklerdir; hem tek tek bireyler hem de bir bütün olarak sürü yardımsever iktidarın kendilerine bahsettikleri ile

⁹ Işık, Beden..., s.107.

¹⁰ Michel Foucault, " 'Omnes et Singulatim' : Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru", **Özne ve İktidar**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 2, 1. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000, s.27.

¹¹ **Ibid.**, s.28-31.

bekasını sürdürecektir. İşte Hıristiyan pastoralliği Roma İmparatorluğu içinde siyasi ve toplumsal örgütlenme haline geldiği anda, Batı pastoral iktidarla tanışmış olur.¹² Bu noktada bir kaç soru akla gelebilir. Batı toplumu/toplumları içine sızan pastoral iktidar, sonuç olarak, neyi değiştirdi? Daha açık bir ifade ile, bu iktidar önceden var olmayan ne getirmiştir?

Foucault'yu referans alırsak pastoral iktidarın Batı hayatına ne getirdiğini daha iyi anlayabiliriz. Foucault'ya göre, pastorallik ile hakikat ve bu hakikatin üretimini içeren bir dizi teknik ve usul toplumsal yaşama sokulmuştur.¹³ Çünkü Hıristiyan pastoral iktidar bir yol göstericinin varlığını, yani papazın varlığını gerekli kılar. Hıristiyan düşüncesinde papaz bireylerin selametini sağlayacak kişi olduğundan, belli bir otorite ile donatılmıştır. Otorite sahibi papaz, bireylerin kendi selametleri için onları koruyup, kollamalı ve hatta zorlamalıdır; çünkü o, mutlak itaati sağlamakla görevlendirilmiştir. Papaz, aynı zamanda, bilgin kişi olduğundan müminlere bazı şeyleri öğretmekle de görevlendirilmiştir. Papaz, kutsal kitabın buyruklarını, ahlaklı olmayı, kilisenin buyruklarını, kısacası *hakikati* öğretir. Öğretmen olarak papaz, bilgiyi elinde bulunduran olduğu için her şeyi bilmelidir; müminlerin her şeyinden, her yaptıklarından haberdar olmalıdır. Bu sebeple müminler günah işlediklerinde, yani papazın bilmediği bir şey yaptıklarında günah çıkartmak zorundadırlar. Bu seanslar sayesinde papazın bilmediği hiç bir şey kalmayacaktır. Bu tekniklerle amaçlanan cismani dünyada bireylerin bedenlerini kontrol ederek onlar üzerinde egemenlik kurmaktır. Beden üzerinde Hıristiyanlığın ya da onun kurumsallaşmış temsilcisi olan kilisenin egemenliği Aydınlanma ile, kısmen, lağvedilmiştir. Şimdi beden üzerinde pastoral bir iktidar değil, pastoralliğin içine sızdığı rasyonel bir iktidar işleyecektir; akıl bedeni hapsedecektir.

Aydınlanma hem Avrupa modernliğini başlatan bir olay hem de rasyonalite ve teknoloji biçimlerinin, bilginin özerkliği ve otoritesinin gelişmesi ve yerleşmesinde kendini göstermiş kalıcı bir süreç olarak kabul edilmektedir.¹⁴ Aydınlanma hareketini temel amacı, insanları köleleştirdiğine inanılan mit, inanç ve hurafelerden, aslında dinin egemenliğinden kurtarmak ve özgürleştirici olduğuna inanılan aklın düzenine sokmaktır.¹⁵ Beden söz konusu olduğunda bu özgürleşmenin ne ölçüde olduğu tartışmalı hale gelir. Çünkü pastoral iktidarın bedeni tutsak etmeye yönelik tavrı, aydınlanma düşüncesinde tek bir fark ile varlığını korumuştur. Bu fark da pastoral

¹²Michel Foucault, "Cinsellik ve iktidar", **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akinhay/Ferda Keskin, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 1, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000, s.227.

¹³ **Ibid.**, s.229.

¹⁴ Michel Foucault, "Aydınlanma Nedir?", **Özne ve İktidar**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akinhay, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 2, 1. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000, s.171.

¹⁵ Ahmet Çiğdem, **Aydınlanma Düşüncesi**, 1. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 1997, s.13-14.

iktidarın *laikleşmesi*'dir¹⁶. Modern iktidar/devlet aydınlanma ile hem bireyselleştirici tekniklere sahip hem de bütünselleştirme süreçleri içinde işleyen bir yapı haline gelmiştir. Modern devletin böyle bir yapılanma göstermesi, eski bir iktidar tekniğinin yeni bir siyasi biçim altında benimsenmesi sonucunda olmuştur. Pastoral iktidar şekil değiştirmiştir.

Beden, pastoral iktidarın laikleşmesi ile, tüm anatomik ve işlevsel özellikleri bilimsel kurallar tarafından anlaşılabilen bir nesne olarak kabul edilmiştir. Beden artık bilim ona nasıl bir değer atfediyorsa öyle tanımlanmaktadır. Bunun en iyi örneğini Descartes'ın önermesi teşkil eder; "varım". Var olmak, Descartes'ın önermesine göre, akıl tarafından algılanırsa gerçeklik kazanır. Beden ise sadece elle tutulur, gözle görülür bir şeydir. Beden eller, kollar, bacaklar ve gövdeden oluşan mekanik bir yapıdır. Dolayısıyla beden bir makineden ibarettir; Tanrının biçimlendirdiği bir araçtır.¹⁷ Descartes'ın kartezyen düşüncesi, beden ve akıl düalizmini esas alır ve bedeni akıldan kopartır. Beden bundan böyle oraya buraya sürüklenen, üzerinde çeşitli süreçlerin işlediği bir nesne haline gelecektir. Özellikle hukuk bedeni her yönüyle kuşatacak, onu temel uğraş alanı haline getirecektir. Modern devletin temel işlevi üretim güçlerini korumak, yeniden üretmek ve geliştirmek şeklinde belirlenirken, aslında yapılması gereken vurgu bedenleri nasıl ürettiği ve yeniden ürettiği üzerinde olmalıdır. Çünkü modern devlet bedenleri kontrol altına almanın yanında, önceki modellerden farklı olarak, hukuk sayesinde bedenleri üretmiş ve yeniden üretmiştir.

II- Toplumun Bedeni ya da Cumhuriyetin Bölünmezliği veyahut "Kral Öldü, Şimdi Kim Yaşasın!"

1789'a gelinceye kadar Kilise, dalgalanmalarla, toplum hayatı üzerinde otoritesini pekiştirmiştir. Ancak bu pekiştirme sürecinde Hıristiyan düşüncesi, ilk zamanlarda, sadece bu dünyadan sonra sonsuza dek yaşanacak mutlu bir hayat vaat ettiğinden, Roma İmparatorluğu içindeki toplumsal-siyasal sorunlara karşı ilgisiz davranmıştır. Bu dönemde Hıristiyanlık, dünyevi iktidarın dışında bir yere kendini konumlandırarak siyasal iktidara müdahale etmemiştir.¹⁸ Hıristiyanlığın siyasal iktidar

¹⁶ "(...)On sekizinci yüzyıldan itibaren kapitalist ve sanayi toplumları kadar onlara eşlik eden ve onları destekleyen modern devlet biçimleri de dinsel pastorallığın uygulamaya koyduğu bireyselleştirici yöntemlere, mekanlara, özellikle prosedürlere ihtiyaç duydular.Belki dinsel kurumların görevine son verilmiş olsa da (...) devlet aygıtının laik çerçevesine pastoral teknikler yerleştirildi ,hatta çoğaltıldı ve yayıldı." Bkz. Michel Foucault, " Analitik siyaset felsefesi", **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Michel Foucault,Çev.İşık Ergüden/Osman Akınhay/Ferda Keskin, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 1, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000, s. 213.

¹⁷ İşık, Beden..., s.120-121.

¹⁸ Mehmet Ali Ağaoğulları/Levent Köker, **İmparatorluktan Tanrı Devlete**, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1998, s.108.

karşısındaki bu pasifliği, “ikinci kurucu” olarak kabul edilen Paulus ile birlikte biraz olsun kırılmıştır. Paulus yeryüzünde varolan eşitsizliklerin ve bundan kaynaklanan tahakküm ilişkilerinin nedenini “beden” ile açıklamaktadır. Kulluk, kölelik, bağımlılık maddi dünyaya ait iken, kurtuluş, özgürlük manevi dünyadadır. Aslında Paulusun yapmak istediği beden ile toplumun benzer olduğunu göstermektir. Çünkü böylece, otoriteye itaat için gerekli olan zemini hazırlamış olacaktır. Paulus şöyle sesleniyordu : “...aranızdaki her adama (...) diyorum (ki), kendisi hakkında düşünmek lazım geldiğinden fazla düşünmesin; fakat Allahın herkese tevzi ettiği iman miktarına göre; itidal ile düşünsün. Çünkü bir bedende pek çok azamız olup bütün azanın işi aynı olmadığı gibi, böylece biz çok olup Mesihde bir bedeniz ve her birimiz diğerlerinin azasıyız.”¹⁹ Paulus bu düşünceleri ileri sürerek, toplum içinde hiç kimsenin yerini değiştirmeye kalkmamasını, “kendisine toplum içindeki yerine göre verilen ‘dünyevi’ değerden daha değerli olduğunu düşünmemesini”²⁰ öğütlemektedir. Paulus insanların üzerinde yaşadığı hükümetlere itaat etmeleri gerektiğini belirtmekte, bunun nedenini de hükümetlerin Tanrı tarafından tanzim edilmelerine bağlamaktadır. Aslında hükümetlere itaat Tanrıya itaat anlamına gelecektir. Buradan çıkan birkaç sonucu Ağaoğulları/Köker şöyle özetlemektedir: “Paulus’un bu görüşleri, Ortaçağ siyasal düşüncesinde sıklıkla tartışılan bir dizi konuyu gündeme getirmektedir. Bunlardan ilki, dünya üzerinde her türlü siyasal iktidarın Tanrıdan kaynaklandığı; ikincisi, her türlü otoriteye itaat etmenin Tanrısal bir yükümlülük olduğu; üçüncüsü de, dünyevi otorite ile Hıristiyan inancının kabul ettiği Tanrısal (ruhani-kutsal) otorite arasındaki ilişki sorunudur.”²¹ Oysa Hıristiyanlık Roma İmparatorluğunun içine nüfuz etmeden önce, Romalı yöneticilerin otoritesinin kaynağı topluma bağlı olduğu söylenmektedir.²² Paulus’un öğretisi ile siyasal iktidarın dayanağı kutsal irade olmuştur. Hıristiyanlığın Roma İmparatorluğunda resmi bir din haline gelmesi ile kilise devlet içindeki etkinliğini arttırmış, kilisenin özerkliği Augustinus’un öğretileri ile pekişmiştir²³. Batı Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla da kilise üstünlüğü ele geçirmiştir. Feodal dönemde kilise ile dünyevi iktidar arasında yeni tür bir ilişkinin belirlenmesi gerekmiş, bunu sağlamak için “iki kılıç kuramı” ortaya atılmış; böylece iki kılıç kuramı, Gelasius’un öğretisinin²⁴ yerini almıştır. Gelasius öğretisinden farklı olarak, iki kılıç kuramı, Kiliseye, “hem dünya işlerini idare etme, düzeni ve adaleti sağlama hem de ruhsal alanı yönetme güçlerini elinde bulundurduğunu, ama dünya işlerini idare etmeye yarayan maddi kılıcı

¹⁹ **Ibid.**

²⁰ **Ibid.**

²¹ **Ibid.**, s.109.

²² **Ibid.**, s.110.

²³ Bu konuda ayrıntılı açıklama için bkz. **Ibid.**, s.113-145.

²⁴ Gelasius’un öğretisinin temeli, ruhani otoriteyi temsil eden Kilise ile dünyevi iktidarı temsil eden devletin birbirlerinden ayrı alanlarda dünyayı kendi amaçlarına göre yönettiği düşüncesidir.

kralların eline verdiğini, kralların bu kılıcı Kilise'nin buyruklarına uygun olarak kullanmak zorunda olduklarını ileri sürme olanağı vermiştir.”²⁵ Bir başka ifadeyle, Kralın iktidarı maddi dünya üzerinde olmakta, yani kralın egemenliği dış bedende vücut bulmaktadır. Oysa Kilisenin/Papanın iktidarı öbür tarafla- manevi dünya- ilgilidir; papalık ruh üzerinde, yani iç beden üzerinde iktidar uygulamaktadır. Ruh , şu halde bedenden üstün addedildiği ve daha değerli olarak kabul edildiği için, Kilise de Monarşiden, yani krallıktan o kadar üstün ve değerlidir. Bu kuram en sistematik hali Salisburiyeli John' un düşüncelerinde (Organizmacı toplum) temellenmiştir.

Salisburiyeli John'un düşünceleri ile pekişen iki kılıç kuramı, Aquinum'lu Thomas ile yeni bir şekil alır. Thomas iki kılıç kuramını ve bu kuram doğrultusunda geliştirilen Kilisenin tüm iktidarların nihai sahibi olduğu iddiası reddeder. Ona göre Kilise ve siyasi iktidar-devlet- iki ayrı ve özerk alana sahiptir ve Tanrısal yasa ile dünyevi yasa birbirinden ayrıdır. Devlet canlı bir organizma olarak, onu oluşturan hücrelerin iyiliği için çalışmalıdır. Thomas'ın ileri sürdüğü bu fikirler esnasında İmparatorluk da yavaş yavaş bağımsız, ulusal krallıklar haline gelmeye başlamıştır.²⁶ Bu krallıkların ulus devletlere dönüşmesi için çok sonralarını, Fransız Devrimini, beklemek gerekecektir.

Modern devleti egemenliğin tek ve asli sahibi olarak niteleyebilmek için, siyasal iktidarın *auctoritas* (meşruiyet) ile *potestas*'ı (şiddet tekeli) salt kendi bünyesinde toplaması gerekmektedir. Ancak bu şekilde devlet egemen konumuna gelecektir. Yukarıda da açıklandığı gibi *potestas* sadece şiddet kullanmayı kapsayan bir yaptırım gücünü ifade ederken, *auctoritas* iktidarın ta kendisini ifade etmektedir. Bu da Kilisenin tekelindedir. İşte bu yüzden kral aşkın bir güce ve onun yeryüzündeki temsilcisi konumundaki kiliseye bağlıdır. Dolayısıyla iki kılıcın da asıl sahibi, maliki Tanrıdır – maddi dünyada kilise-; kral sadece maddi kılıcı elinde tutan zilyettir. O zaman devletin egemenliğinden bahsedebilmek için her iki kılıcın da bir “birlik” altında birleşmesi gerekir Egemenlik iktidarın ikili yapılanmasını sona erdiren üstün güçtür.

Jean Bodin ile kralın kişiliğine atfedilen egemenlik, 1789 Fransız Devrimi ile bir başka bedende vücut bulacaktır; *ulusta*^{27 28}.

²⁵ Ağaogulları/Köker, İmparatorluktan..., s.175.

²⁶ **Ibid.**, s.219-222. Ayrıca bkz. Mehmet Ali Ağaogulları, “ ‘Halk Ya da Ulus Egemenliği’ nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, **SBFD**, C.XLI, No. 1-4, Ocak-Aralık 1986, s. 134.

²⁷ İlk kez kraldan ayrı bir ulus düşüncesi İngiltere’de 1640 Devrimi ile oluşmuş olmasına rağmen, ulus-devlet ve bu devlete kaynaklık eden ulus düşüncesi Amerikan ve Fransız Devrimleriyle sağlamlaştırılmıştır. Bu makalede , biz, Fransız Devrimini temel alarak konuyu işledik. 1789’a kadar Fransa’da monarşik devlet karşısında bağımsız bir ulus kavramından bahsedilebilirse bile, monarşik ideoloji kral ile ulusu özdeşleştiren bir söylemi tekrarlıyordu. Bu anlamda XIV. Louis'nin sözleri manidardır : “ Fransa’da ulus kendi başına bir beden

Monarşilerin temel özelliklerinden birisi, belki de en önemlisi, egemenliğin kralın kişiliğinde cisimlenmesidir. Ortaçağda olduğu söylenen ve 1789'a kadar, Fransa için, varlığını sürdüren teoloji, kralın iki bedeninden bahsetmektedir. Kralın bir bedeni, herkesin sahip olduğu, fiziki bedendir. Teolojiye göre, kralda cismani bir varlık olduğu için bir gün ölecektir. Ama kralın bir de ölmeyen bir bedeni vardır; bu beden kralın "siyasal bedeni" dir. Bu beden monarşiyi ve bir bütün olarak toplumu temsil etmektedir. Karlın ölümlü, doğal bedenin karşısına konulan bu ölümsüz, tekliği temsil eden bedeni ulusu kendi içinde eritir.²⁹ Kral bedenin baş kısmını temsil eder, ama ondan daha fazla bir şeydir, kral bedenin tamamıdır da. "Hobbes *Leviathan*'ın 1651 yılındaki ilk basımının kapağında egemeni, bedeni bir dizi küçük insandan oluşmuş bir adam biçiminde resmeder. 'Ölümlü Tanrı', bu insanları-uyruklarını- yutmuş gibidir ya da en azından gücünün özünü onlardan çekip almaktadır. *Leviathan*'ın bu resmi, içeren ile içerilen şeklinde birbirinden ayrı olmakla birlikte birleşmiş kral ile halkını, bir başka deyişle egemen monarkın hükmü altında organik bir kimliğe sahip bütünleşmiş siyasal toplumu ifade eder."³⁰

Monarşilerde kralın bedeninin önemi, egemenliğin kanlı canlı olduğunu gösteren bir temsilci niteliğine sahip olmasıdır. Kral da herkes gibi hareket eder, ama o aynı zamanda egemenliğin hareketliliğinin, gücünü göstergesidir. İşte bu yüzden ulusa ait bir beden monarşilerde kabul edilemez. Aksi halde ulusa kralın bedeninden ayrı bir beden tahsis etmek, monarşiyi reddetmek demektir. Ulusun bir bedeni olduğu kabul edilse bile, bu kralın bedenine dahil bir beden olacaktır.³¹

Fransız Devrimi monarşinin kralın iki bedeni anlayışı yerine, tek bir beden anlayışını ortaya çıkarır, bu beden ulusun bedenidir. Başka bir ifadeyle, ulus modern prensin kendisidir artık. Devrim devletin siyasal-hukuksal zırrı olan egemenliği yıkmamış, aksine egemenliği tek bir bedene

oluşturmaz, tümüyle kralın kişiliğinin içinde yer alır." Aktaran bkz. Ağaoğulları, "Halk Ya Da Ulus...", s. 138.

²⁸ Ulusun monarkın yerini almasını 1789 Devrimi ile açıkladık. İşte bunun hukuki görünümü de Cumhuriyetin tek ve bölünmez olduğunun Anayasaya konulmasıdır. Günümüzde de bütün ulus-devletlerde bu ilke anayasalarda yer almaktadır. Bu da toplumun bedeninin kralın, prensin, devlet başkanının ve cumhurbaşkanının bedeninin yerine geçtiğini kanıtlar.

²⁹ Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, İmge Yay., Ankara 2000, s.66 ; Ağaoğulları, "Halk Ya Da Ulus...", s. 138.

³⁰ Ağaoğulları, "Halk Ya Da Ulus...", s. 138.

³¹ XV. Louis parlamentoda yaptığı bir konuşmada, bu düşüncüyü tüm açıklığı ile ifade etmiştir : "Monarktan ayrı bir beden yapılma utanmazlığı gösterilen ulusa ilişkin haklar ve çıkarlar, zorunlu olarak benimkilerle birleşmiştir ve yalnızca benim ellerimde bulunur. Ne krallığım içinde ortak yükümlülüklerle ödevlerin doğal ilişkisini bir direniş konfederasyonuna dönüştürecek bir ortaklığın oluşmasına, ne de monarşinin içine uyumu bozmaktan başka bir şey yapmayacak olan düşsel bir bedenin girmesine izin veririm" J.Y. Guimar, **I'Idologie nationale-nation, representation, propriete**, Paris, editions Champ Libre, 1974, s.39'dan aktaran Ağaoğulları, "Halk Ya Da Ulus...", s. 139.

ve iradeye sahip ulusa kanalize etmiştir. Modern devlet içinde varlıklarını sürdürmekte olan bazı krallar, artık yalnızca sembolik bir kişiliğe sahiptirler. Monarşilerde taç giydirme, cenaze törenleri, itaat törenleri gibi koskoca ayinsel çerçeve birbirinden ayrılmıştır. İktidarın ritüelleri kutsallıktan kurtarılmış, sembolik bir hale getirilmiştir. Bertelli'nin de ifade ettiği gibi, “ bugün yaşadığımız dünyada ritüel ve din 17'inci ve 18'inci yüzyılların siyasal düşüncesi ve laik tecrübe tarafından biri diğerinden ayrılarak, iki farklı kavram haline getirilmiştir.”³²

Devrimin hemen ardından kral XVI. Louis yargılanmış ve idam edilmiştir. Bu o zamana kadar tahayyül bile edilemeyen bir olaydır. Çünkü kralın öldürülmesi demek, sadece bir hükümdarın öldürülmesi anlamına gelmiyordu. Tarih boyunca krallar iktidarı ele geçirmek isteyenlerce öldürülmüştü; suikasta kurban gitmişti; ama hiç biri idam edilmemişti³³. Bir kral öldüğünde, Fransa'da, hemen yerine bir başka kral geçmiş, böylece hanedanın sürekliliği devam etmiştir. “Kral öldü, yaşasın kral!”, işte bunun bir açılımıydı. Ancak XVI. Louis'nin idamı ile kralın sadece etten kemikten olan bedeni değil, her şeyden önemlisi onun siyasal bedeni de öldürülmüş oluyordu. Ve belki de en önemlisi XVI. Louis'nin halka açık bir törenle idam edilmesi idi. Böylece yalnız kralın değil, temsil ettiği krallık kurumunun da yok oluşuna halk tanıklık ettiriliyordu.³⁴

Devrim sonrası yapılan anayasaların ve çağdaş anayasaların tamamında, ulusun (toplumun) bedenini temsil eden *Cumhuriyet* değiştirilemeyecek ve değiştirilmesi teklif bile edilemeyecek bir ilke olarak yer almıştır. Bu monarşi tehlikesine karşı ulu-devletin sübabını oluşturmaktadır. Bu ilkedен verilecek bir taviz, monarşi ve kilisenin bedeni tekrar ele geçirmesi tehlikesini içinde barındırmaktadır. Aslında bireyler açısından değişen pek fazla şey değişmemiştir. Beden bu kez de ulus-devlet tarafında hapsedilmiştir. Söz konusu modern devletin *cinsellik tertibatı* olduğunda, iddialar daha iyi analiz edilebilir. Beden üzerine cinsellik vasıtasıyla işlenen ideoloji, tüm enerjisini buraya aktarmaktadır. Modern devletin beden teorisi, bedenleri gözetleyerek ve disipline ederek mekanizmasını idame ettirir. Foucault'un dediği gibi, “iktidar her yerdedir”. Ama yine Foucault'nun söylediği gibi, “direniş de her yerdedir.”

III- Cinsellik Tertibatı

İnsan bedeni on dokuzuncu yüzyıldan günümüze gelinceye kadar, antropoloji de dahil olmak üzere bir çok alanın ilgisini çekmiştir. Daha önce felsefe insanı konu almakla birlikte, diğer sosyal bilimler insanı toplumun bir

³² Sergio Bertelli, *The King's Body*, Tran. R. Burr Litchfield, The Pennsylvania University Press, Pennsylvania 2001, s.1.

³³ Paul Connerton, *Toplumlar nasıl anımsar?*, Çev. Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yay., İstanbul 1999, s.16.

³⁴ *Ibid.*, s.17-18.

parçası , hukuk öznesi gibi kategorilerde değerlendirmişlerdir. Oysa 19. yüzyıl ile birlikte , özellikle Avrupa’da, bedene ve onun üzerinden kavranacak pek çok konuya olan talep artmıştır. İnsan ile ilgili soruların cevapları, insanın ve doğanın birbirinden ne kadar farklı olduğu yasaklar çerçevesinde açıklamaya odaklanmıştır. Bu yasakların da, özellikle zapt edilemeyen cinsellik merkezli olduğu söylenebilir³⁵. İşte *ensest tabusu* bu iki farklı dünya arasındaki ayrımı ispatlamak amacıyla kullanıla gelmiştir.³⁶

Beden düşüncesi toplumsal ve siyasal düzenin merkezi bir metaforu konumundadır. Beden ilk önce kilisenin temel metaforu olmuş, daha sonra kapitalizmin ve siyasi kurumların modeli haline gelmiştir.³⁷ Pastoral iktidar bedeni kullanarak bireyleri kontrol etmiş, rasyonel iktidar da bu kontrol mekanizmasını çoğaltarak beden üzerinden siyaset yapmaya çalışmıştır. İnsanların doğal dünyadan koparılması cinselliği kontrol eden uygar toplumların yaratımı ile olmuştur. Foucault’ya göre cinsellik, modernlik ile birlikte daha önce görülmediği yoğunlukta söylemin nesnesi haline getirilmiştir. On dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren cinsellik hakkındaki söylem bedenleri normalleştirerek, sisteme dahil etmek amacını gütmüş, böylece sosyal üremeyi kolaylaştırmaya çalışmıştır.³⁸ Kısaca, Avrupa’da, cinselliğimiz hakkındaki her şeyi en ince ayrıntısına kadar öğrenmek için bir cinsellik bilimi inşa etmeye çalışılmış, hatta bu bilim inşa da edilmiştir. Batıda cinselliğin tarihsel gelişimine bakıldığında belirgin olarak üç dönemlik bir şema çizildiği görülür.³⁹

Birinci dönem, cinselliğin özgür olduğu Yunan ve Roma antik çağına tekabül eder.⁴⁰ Özellikle antik Yunanda çıplaklık özgürlükle eş anlamlıdır. Çıplak insan kamusal alanda rahatça düşüncelerini ifade eden kişi demektir.⁴¹ Sonraki dönem Hıristiyan düşüncenin hakim olduğu bir dönemdir. İlk kez bu dönemde cinselliğe yasaklar konulur, zevke-cinselliğe-yoğun olarak müdahale edilir. Bu dönemden sonra cinsellik üzerinde

³⁵ Bryan S. Turner, “Recent Developments in the Theory of the Body”, **The Body-Social Process and Cultural Theory**, Ed. M. Featherstone/M.Hepworth/B.S. Turner, Sage Publication, London 1993, s. 2.

³⁶ Ensest yasağı kültürün bir kaynağı olarak kabul edilmiştir. Ensest yasağının doğadan kültüre geçişin bir aracı olduğu ve hatta bu ilelemenin ta kendisi olduğu söylenmektedir. Bkz. Cahit Can, **Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar**, Seçkin Yay., Ankara 2002, s.34.

³⁷ Turner, “Recent Developments in...”, s. 5.

³⁸ Bkz. Scott Lash, “Genealogy and the Body : Foucault/Deleuze/Nietzsche”, **The Body-Social Process and Cultural Theory**, Ed. M. Featherstone/M.Hepworth/B.S. Turner, Sage Publication, London 1993, s.259-260.

³⁹ Foucault, “Cinsellik ve...”, s.223.

⁴⁰ Michel Foucault, “Cinsellik ve siyaset”, **İktidarın Gözü**, Çev. Işık Ergüden, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yay., İstanbul 2003, s.238.

⁴¹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Richard Sennett, **Ten ve Taş-Batı Uygarlığında Beden ve Şehir**, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yay., İstanbul 2002, s.25-57.

konusulmamaya başlanır; ta ki, burjuvazinin cinselliği kendi hegemonyasına alana kadar. Burjuvazi cinselliği Hıristiyan düşünceden kurtarmak amacı ile hareket etmez. Asıl olarak yapmak istediği şey, cinselliği kendi amaçları için kullanmaktır. Dolayısıyla Hıristiyanlık ile burjuvazinin cinselliğe bakışı, gerçekte, birbirinden farklı değildir. Hıristiyanlık günah olduğu tehdidiyle kendi iktidarını sağlamlaştırmak için bedeni cinsellik söylemi ile kontrol etmeyi planlarken, kapitalizm de cinselliği düzenleyerek sosyal kontrolün hesaplarını yapmaktadır.⁴²

Modern devletin cinsellik söylemini ve onun üzerine inşa ettiği tertibatı anlayabilmek için, bio-iktidar kavramını tahlil etmek gerekir. Bio-iktidar cinselliği bastırma amacının güdülmediği, cinselliğin üretilip bedene nüfuz etmek için kullanıldığı bir dizi teknik ve stratejiler bütünüdür. Foucault'ya göre bio-iktidar burjuva toplumunun en büyük buluşlarından biridir ve kapitalizmin gelişmesinde vazgeçilemez bir unsurdur.⁴³ Bio-iktidar yaşama iki biçimde müdahale etmektedir. Bunlardan bir tanesi bedene bir makine olarak yaklaşır ; bu disiplinci iktidardır. Amacı insan bedenini disiplin etmek, yeteneklerini geliştirmek, uysallaştırmak, daha verimli hale getirerek ekonomik denetim sistemleri ile bütünleştirmektir. Buna Foucault *bedenin anatomi-politiği* demektedir. İkinci müdahale biçimi ise, bedeni doğal bir tür olarak alan *nüfusun bio-politiği*dir.

Foucault disiplinci iktidarı şöyle açıklar; “...bir makine olarak beden üzerine merkezileşmiştir: bedeni disipline etmek, yeteneklerini optimize etmek, gücünü ele geçirmek, yararlılıklarının ve yumuşak başlıklarının paralel büyümesi, etkinlik sistemleri ile bütünleşmesi ve ekonomik kontrolleri, bütün bunlar disiplin olarak karakterize edilen iktidar prosedürleriyle sağlanır : insan bedeninin bir anatomi-politikası .” Bio-iktidarın diğer kutbu hakkında da şunları söyler: “Beden yaşam mekanikleri ile donatılmıştır ve biyolojik süreçlerin temeli olarak hizmet eder : üreme, doğum ve ölüm, sağlık düzeyi, ortalama ömür gibi bütün bu durumlarla değişimlerine sebep olabilir. Onların denetlenmesi bütün bir müdahale serisi ve düzenleyici kontroller tarafından sonuçlandırılmıştır.”⁴⁴

Nüfus sorunu doğrudan Foucault'nun cinselliğin tarihi projesini açıklamaktadır. Gerçekten, nüfus, politik bir sorun olarak kabul edilen cinselliği anlamak için bizi muktedir kılacak zemindir. Benzer olarak, nüfus ya da tür-beden , bir müdahale alanı olarak doğar ve böylece Foucault tarafından “egemenliğin yargısal çatısı ardındaki iktidar ilişkilerinin yeni

⁴² Turner, “Recent Developments in...”, s. 15.

⁴³ Ferda Keskin, “Özne ve İktidar”, **Özne ve İktidar**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akinhay, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 2, 1. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000, s.17. ; Foucault, “İktidar ve...”, s.41.

⁴⁴ Aktaran Michael Donnelly, “On foucault's uses of the nation ‘biopower’”, **Michel Foucault, Philosopher**, Çev. Timothy J. Armstrong, Harvester Wheatsheaf, New York 1992, s.200.

kümesi” şeklinde kavramlaştırılan *yönetimin*, nihai amacını teşkil eder. Foucault bunu “devletin yönetimselleşmesi” şeklinde tanımlamaktadır.⁴⁵

Modern devletin sınırları içinde yaşayan bireyleri istediği şekilde şekillendirebilmesi için- ki bu şekillendirmede cinsellik en iyi ortamı sağlar-onları özne olarak kurmak zorundaydı. Modern devlette özne, verili hakikatler vasıtasıyla siyasi, idari ve ekonomik alanlar içerisinde kategoriler, sınıflar ve bazen de bireyler olarak inşa edilmiştir. İnşa edilen öznenin cinselliği de, yukarıda kısaca bahsedildiği gibi, “bilimsel- hukuki bir söylem” olarak sunulmuştur. Tıp, din, hukuk ve sosyal politikadaki mikro iktidar uygulamaları, iktidarın diğer şekillerinin ulaşamayacağı bir malzemeyi iktidara sunmaktadır. Cinsellik üzerindeki söylemler, terapide , eğitimde ve hukukta uygulanan yöntemlerle her şeyi anlatmak zorunda bırakılan insanın üç yüz yıldır hapsediği güç ilişkilerini üretmiştir.⁴⁶

Özetle modern devletin/iktidarın cinsellik tertibatı ile neyi amaçladığını iyi tahlil etmek gerekmektedir. Bu tahlili uzunca bir alıntı bahasına Foucault’ya bırakmak, yanılma payını azaltmak için zaruri görünmektedir : “ Cinselliği nedensiz, salt bir mekanikliğe yaklaştırır görünen ikili karşıtlıklar (beden-ruh, ten-tin, içgüdü-akıl, dürtü-bilinç) dizisinin arkasında Batı’nın başardığı şey, onu yalnızca ve daha çok bir rasyonalite alanına bağlaması değildi (...) ; o, bizi –biz, bedenimiz, ruhumuz, bireyselliğimiz, tarihimiz-neredeysen tamamen bir şehvet düşkünlüğü ve arzu mantığının etkisi altına soktu. Ne olduğumuzu bilmemiz söz konusu olur olmaz, artık bizim için bu mantık evrensel anahtar rolü oynamaya başladı. Birkaç on yıldır, genetikçiler, yaşamı yalnızca üremenin tuhaf yeteneğine de sahip olan bir düzenleme olarak ele almakla kalmıyor, aynı zamanda üreme mekanizmasında biyolojik öğeyi devreye sokan şeyi, yani yalnızca canlıların değil, aynı zamanda da yaşamın matrisini görüyorlar. Ne var ki ta yüzyıllardan bu yana pek az ‘bilimsel’ olan ten kuramcıları ve uygulayıcıları,

⁴⁵ *Ibid.*, s. 201. Foucault yönetimsellik kavramı ile şunu kasteder : “ 1- Hedefi nüfus, temel bilgi biçimi ekonomi politik ve esas teknik araçları güvenlik aygıtları olan bu çok spesifik; ama karmaşık iktidar biçiminin uygulanmasını sağlayan kurumlar, prosedürler, analizler ve düşünceler, hesaplar ve taktiklerden oluşan bütün, 2- Bir yandan tüm spesifik yönetim aygıtları dizisinin oluşumu, öte yandan da tüm bir bilgi kompleksinin gelişimiyle sonuçlanan ve yönetim olarak adlandırılabilir bu iktidar türünü uzun bir süre içinde ve tüm Batı’da diğer tüm biçimler üzerinde üstünlük kurmaya götüren eğilim, 3- On beşinci ve on altıncı yüzyılda idari devlete dönüşmüş olan ortaçağ adalet devletinin yavaş yavaş yönetimselleştiği süreç ya da süreçler” Bkz. Michel Foucault, *Yönetimsellik*, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay/Ferda Keskin, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 1, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000, s.285.

⁴⁶ Martin Hewitt, “Bio- Politics and Social Policy : Foucault’s Account Of Welfare”, **The Body-Social Process and Cultural Theory**, Ed. M. Featherstone/M.Hepworth/B.S. Turner, Sage Publication, London 1993, s.227.

insanı zaten kaçınılmaz ve anlaşılır bir cinsel etkinliğin çocuğu olarak ele almışlardı. Cinsellik, her şeyin nedenidir.”⁴⁷

SONUÇ

Beden konusu, günümüz dünyamızda, spor, estetik sağlık, siyaset, hukuk, diyet, porno kültürü gibi daha birçok başlık altında karşımıza çıkmaktadır.⁴⁸ Beden aydınlanma düşüncesi ile ötekileştirilir, aynılığın karşıtı olarak kabul edilir. Aynılık da anlaşılacağı üzere *aklı* temsil etmektedir. Aydınlanmacı akılın temeli, dünyayı zihinsel karşıtlıklara bölmektir. Yani dünya hep karşıtlıklar üzerinden algılanmaya başlanır. Örneğin özne ben olarak konuşlandırılarak ötekinin karşısına yerleştirilir, kent kıra karşıdır ya da akıl bedene.⁴⁹

Marksist düşünce doğal insanın (tür olarak varolan insan) işbölümü, bireysellik ve kapitalist üretim tarzının tipik yabancılaştırması ile imha edildiğini iddia etmekte, bunun çözümünü özel mülkiyetin yok edilmesine bağlayarak, insanın parçalanmışlığını çözecek bir sisteme-komünizme-yaslanmaktadır. Ayrıca bu düşünce akıl ile beden arasındaki çelişkinin zihni ve fiziki emek tarafından yok edeceğini tasvir etmektedir. Frankfurt Okulu ve eleştirel teori doğa ile uygarlık arandaki çelişkiye değinmekte, Adorno ve Horkheimer *Aydınlanmanın Diyalektiğinde* Avrupa'nın iki tarihinden bahsetmektedirler. Onlara göre Avrupa iki tarihe sahiptir : “Birisini bilinen, yazılı tarih; diğeri de, hiç bilinmeyen yeraltındaki tarih.”⁵⁰

İşte beden Avrupanın yeraltındaki tarihinin içerisinde, kıyıda köşede kalmış bir yere sahiptir. Beden salt cinsellik ile kontrol altına alınmamış, özellikle tüketimin nesnesi haline getirilmiştir. Avrupa tarihinin büyük bir bölümünde beden erkekler tarafından bir güç simgesi olarak kullanılmış, kadının bedeni araç olarak görülmüştür. Günümüzde feminist hareketin etkisi ile kadının kısmi özgürleşmesi sağlanmıştır. Özellikle porno kültürü, ilk başta, kadının özgürce bedenini kullanmasını şeklinde anlaşılırken, sonraları bu da tüketim kültürü sayesinde dönüştürülmüştür.

Kanımcı, bedeni anlama yönündeki en iyi okuma hukuk üzerinden yapılabilir. Çünkü hukuk, cinsellikten tutun da daha bir çok konuya yasaklamalar getirerek müdahale etmektedir. Aslında hukukun asıl üzerinde işlediği alan yaşamdır. Hukuk yaşama müdahale edebilmek, kontrol edebilmek ve onu işleyebilmek için bedeni esas almaktadır. Hukuk fail, mağdur, tacir, müflis, suçlu ve akıl hastası gibi daha birçok özneleştirme kipi ile bedeni kurmaktadır. Beden bir kez kurulunca, artık ona şekil vermek kolaylaşır. Saf bir yasaklama durumu hukukun en güçlü olduğu durumdur;

⁴⁷ Foucault, *Cinselliğin Tarihi*, s.62.

⁴⁸ Emre Işık, “Toplumsal teoride Beden : Beden Tekniklerinden Şizo-analize”, *Toplumbilim-Gilles Deleuze Özel Sayısı*, Sayı 5, Kasım 1996, Bağlam Yay., s.31.

⁴⁹ *Ibid.*, s.36 ; Işık, *Beden ...*, s.98-102.

⁵⁰ Aktaran Turner, “Recent Developments in...”, s.15.

hukuk bu durumda hiçbir şey emretmeyerek özneyi hareketsiz bırakmaktadır⁵¹. Özne böyle bir durumda gerçek anlamda bir nesne haline gelmektedir. Hukuk özneyi içererek, dışlamaktadır. Bu da en iyi şekilde Kafka'nın *Hukuk Önünde* hikayesinde anlattığı taşralı adam örneğinde görülebilir.⁵² Bu hikayenin yorumu için Giorgio Agamben'e kulak vermek gerekir. Böylece ne demek istediğimizi daha iyi ifade etmiş oluruz. Agamben'e göre, "taşralı adam, hukukun potansiyeline teslim/havale ediliyor; çünkü hukuk taşralı adamdan hiçbir şey talep etmiyor. Egemen istisna tablosuna göre, hukuk, taşralı adam için geçersizliğiyle geçerlidir ve taşralı adamı, kendisinin dışına terk ederek yasak alanında tutuyor. Sadece taşralı adamın mukadderatı olan bu açık kapı, bu adamı, dışlayarak içliyor ve içleyerek dışlıyor. Ve işte her türlü yasanın zirvesi ve kökü de budur."⁵³ Görüleceği gibi hukuk bizi yasaklar alanında tutarak bedenlerimiz üzerindeki otoritesini daimi kılmaya çalışmaktadır. Bu daimi kılma çabası, modern devletin araçsal hukukundan önce din ve monarşi ile yapılmaktaydı. Kralın kutsanmış bedeninin lağvedilmesiyle bu gücü Cumhuriyet ele geçirmiş oldu. Bunun zemini, anayasalara konulan "tek ve bölünmezlik" düsturu ile sağlanmaya çalışıldı. Kralın bedeni ulusun bedeninde vücut buldu. Böylece egemenliğin asli sahibi olan ulus, bedeninin yönetimini yetkili temsilcilerine devretti. Ancak zaman içerisinde temsilciler, sanki kendilerinin bağımsız bir bedeni varmış gibi davranmaya başladılar. Burjuvazinin parlamentoya soktuğu küçük burjuvazi, devraldığı yetkinin asli kaynağını unuttu ya da o kaynağın zaten kendisi bir kurmaca ürünüydü. Gerçekte hiç varolmayan bir yaratımın- ulusun- burjuvaziye sağladığı bir yarar olmalıydı. Kuşkusuz bu yarar, burjuvazinin sınıf iktidarını gözlerden uzak tutmasından başka bir şey değildir. Ağaoğulları'nın dediği gibi, "egemenliğin sosyo-ekonomik farklılıkları dışlayan ulus kavramının içine yerleştirilmesi, devlet gücünü ele geçiren burjuvazinin sınıf iktidarını gözlerden uzak tutmasını kolaylaştırır."⁵⁴

⁵¹ Giorgio Agamben, **Kutsal İnsan : Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yay., İstanbul 2001, s.71.

⁵² Franz Kafka, "Hukuk Önünde", **Hikayeler**, Franz Kafka, Çev. Kamuran Şipal, Cem Yay. İstanbul 2000.

⁵³ Agamben, *Kutsal İnsan...*, s.71.

⁵⁴ Mehmet Ali Ağaoğulları, "Ulusun egemenliğinden temsilcilerin egemenliğine", **Radikal İki Gazetesi**, 25 Nisan 2004.

KAYNAKÇA

- AGAMBEN Giorgio, **Kutsal İnsan : Egemen İktidar ve Çıplak Hayat**, Çev. İsmail Türkmen, Ayrıntı Yay., İstanbul 2001.
- AĞAOĞULLARI Mehmet Ali /Levent KÖKER, **İmparatorluktan Tanrı Devlete**, 3. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 1998.
- AĞAOĞULLARI Mehmet Ali , “ ‘Halk Ya da Ulus Egemenliği’nin Kuramsal Temelleri Üzerine Birkaç Düşünce”, **SBFD**, C.XLI, No. 1-4, Ocak-Aralık 1986, s.131-152.
- AGAOĞULLARI Mehmet Ali, “Ulusun egemenliğinden temsilcilerin egemenliğine”, **Radikal İki Gazetesi**, 25 Nisan 2004.
- BERTELLİ Sergio, **The King’s Body**, Tran. R. Burr Litchfield, The Pennsylvania University Press, Pennsylvania 2001.
- CAN Cahit , **Toplumsal İnsanın Evrensel Doğası ve Cinsel Suçlar**, Seçkin Yay., Ankara 2002.
- CONNERTON Paul, **Toplumlar nasıl anımsar?**, Çev. Alaeddin Şenel, Ayrıntı Yay., İstanbul 1999.
- ÇİĞDEM Ahmet, **Aydınlanma Düşüncesi**, 1. Baskı, İletişim Yay., İstanbul 1997.
- DONNELLY Michael, “On foucault’s uses of the nation ‘biopower’”, **Michel Foucault, Philosopher**, Çev. Timothy J. Armstrong, Harvester Wheatsheaf , New York 1992, s.199-203.
- FOUCAULT Michel, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, 2. Baskı, İmge Yay., Ankara 2000.
- FOUCAULT Michel, “İktidar ve Beden”, **İktidarın Gözü**, Çev. Işık Ergüden, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yay., İstanbul 2003, s.38-47.
- FOUCAULT Michel, **Cinselliğin Tarihi**, C. I, Çev. Hülya Uğur Tanrıöven, Ayrıntı Yay., İstanbul 2003.
- FOUCAULT Michel, “ ‘Omnes et Singulatim’ : Siyasi Aklın Bir Eleştirisine Doğru”, **Özne ve İktidar**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 2, 1. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000.
- FOUCAULT Michel, “Cinsellik ve iktidar”, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay/Ferda Keskin, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 1, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000.
- FOUCAULT Michel , “Aydınlanma Nedir?”, **Özne ve İktidar**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 2, 1. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000.

- FOUCAULT Michel, “Yönetimsellik”, **Entelektüelin Siyasi İşlevi**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay/Ferda Keskin, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 1, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000.
- FOUCAULT Michel , “Cinsellik ve siyaset”, **İktidarın Gözü**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 4, Ayrıntı Yay., İstanbul 2003.
- HEWITT Martin, “Bio- Politics and Social Policy : Foucault’s Account Of Welfare”, **The Body-Social Process and Cultural Theory**, Ed. M. Featherstone/M.Hepworth/B.S. Turner, Sage Publication, London 1993.
- HOMEROS, **İlyada**, Çev. Azrat Erhat/A. Kadir, Can Yay., İstanbul.
- HORKHEIMER Max, **Akıl Tutulması**, Çev. Orhan Koçak, 4. Baskı, Metis Yay., İstanbul 1998.
- HUNT Lynn, “Giriş”, **Erotizm ve Politika**, Haz. Lynn Hunt, Çev. Ayşe Lahur Kırtunç, Kabalıcı Yay., İstanbul 1996.
- IŞIK Emre, **Beden ve Toplum Kuramı-özne sosyolojisinden beden sosyolojisine**, Bağlam Yay., İstanbul 1998.
- IŞIK Emre, “Toplumsal teoride Beden : Beden Tekniklerinden Şizoanalize”, **Toplumbilim-Gilles Deleuze Özel Sayısı**, Sayı 5, Kasım 1996, Bağlam Yayınları.
- KAFKA Franz , “Hukuk Önünde”, **Hikayeler**, Franz Kafka, Çev. Kamuran Şipal, Cem Yay. İstanbul 2000.
- KANTOROWICZ Ernst H., **The King’s Two Bodies –A Study in Mediaeval Political Theology**, Second Pub., Princeton University Press, New Jersey 1985.
- KESKİN Ferda, “Özne ve İktidar”, **Özne ve İktidar**, Michel Foucault, Çev. Işık Ergüden/Osman Akınhay, Haz. Ferda Keskin, Seçme Yazılar 2, 1. Basım, Ayrıntı Yay., İstanbul 2000.
- LASH Scott, “ Genology and the Body : Foucault/Deleuze/Nietzsche”, **The Body-Social Process and Cultural Theory**, Ed. M. Featherstone/M..Hepworth/B.S. Turner, Sage Publication, London 1993.
- SENNETT Richard, **Ten ve Taş-Batı Uygarlığında Beden ve Şehir**, Çev. Tuncay Birkan, Metis Yay., İstanbul 2002.
- TURNER Bryan S., “Recent Developments in the Theory of the Body”, **The Body-Social Process and Cultural Theory**, Ed. M. Featherstone/M.Hepworth/B.S. Turner, Sage Publication, London 1993.